

14. Мухіна В.С. Вікова психологія / В.С. Мухіна. – М., 2000. – 456 с.
15. Мухіна В.С. Дитяча психологія / під ред. Л.А. Венгера. – М., 1985.
16. Неменский Б.М. Мудрість краси / Б.М. Неменский. – М., 1981.
17. Основи естетичного виховання / під ред. М.А. Кушвева. – М., 1986.
18. Робоча книга шкільного психолога / І.В. Дубровіна, М.К. Акімова, Е.М. Борисова та ін.; під ред. І.В. Дубровіной. – М.: Просвещение, 1991. – 303 с.
19. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології / С.Л. Рубінштейн. – СПб.: Пітер, 2002. – 720 с.
20. Система естетичного виховання школярів / під ред. С.А. Герасимова. – М., 1983.
21. Шайнурова В. М. Функції класного керівника / В.М. Шайнурова // Класний керівник. – 2004. – № 6. – С. 40.
22. Шаповаленко І.В. Вікова психологія / І.В. Шаповаленко. – М.: Гардаріки, 2004. – 349 с.
23. Харламов І.Ф. Педагогіка / І.Ф. Харламов. – М., 1997. – 507 с.

*Власова О.Б.,
старший викладач
кафедри естетичного виховання*

РОЛЬ КУРАТОРА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНОЇ УСТАНОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Суспільству, яке постійно змінюється, потрібні кваліфіковані спеціалісти, здатні оперативного реагувати на зміни, модифікувати свою власну професійну діяльність у напрямі відповідності сучасному соціальному замовленню, долаючи професійні труднощі за рахунок активізації внутрішніх ресурсів [1].

Одним з пріоритетних завдань сучасної вищої освіти є підготовка компетентного, конкурентоспроможного спеціаліста, який вільно володітиме своєю професією, готового до ефективної роботи на рівні світових стандартів. У зв'язку з цим зростає попит на ініціативного, творчого педагога-вихователя, який зможе поєднати в собі високий рівень культури, освіченості, інтелігентності, професійної компетентності, здатного до самостійного пошуку ефективних засобів взаємодії з учнями, готового до організації навчальної й позакласної роботи з дітьми на пріоритетних особистісних началах [9].

У наш час до функцій учителя початкової школи, класовода входить не тільки навчання та виховання, але й формування у дітей творчого потенціалу, активної життєвої позиції, залучення їх до загальнолюдських норм і цінностей [2].

Часто педагог, який має достатні знання з свого предмету, не має певної установки, наявність якої суттєво змінила б ставлення вчителя до своєї роботи, визначила б успішність педагогічної діяльності.

Тому ще на етапі вузівського навчання й виховання необхідним є виявлення таких структурних змін особистості й відповідно вивчення особистісних новоутворень, які б обумовлювали професійно-педагогічне формування особистості майбутнього вчителя.

Причому професійне виховання майбутнього вчителя передбачає не тільки визначення найважливіших цінностей, на основі яких може й повинна будуватися виховна діяльність у вищих педагогічних навчальних закладах, але й формування такого особистісного новоутворення студентського віку, як професійно-ціннісна установка [6].

Професійно-ціннісна установка майбутнього вчителя – найважливіший компонент структури особистості, який виражає переважне ставлення до цінностей професії вчителя й знаходить своє вираження в інтересах, потребах, поглядах, оцінках, мотивах.

Професійно-ціннісна установка, її формування виступає процесуальним елементом професійного виховання, яке не може бути повністю реалізованим без активної й свідомої участі куратора академічної групи у вихованні студентів – майбутніх учителів. Однак професійно-ціннісна установка залишається недостатньо дослідженою проблемою у сфері професійного виховання, яке здійснюється у вищих педагогічних навчальних закладах.

Мета статті – висвітлення ролі куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя початкової школи.

Найважливіші аспекти аксіологічних пріоритетів загальної й професійної педагогічної освіти розкриті у працях Н. Асташової, І. Бєха, Б. Бим-Бада, М. Богуславського, В. Вільфова, І. Ісаєва, Б. Лихачева, Н. Нікандрова, З. Равкіна, Г. Чижакової, Є. Шиїнова та ін.

Очевидним є те, що підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності не може базуватися тільки на отриманні ними певної суми знань з обраної педагогічної спеціальності (О. Абдуліна, Є. Белозерцев, С. Вітвицька, І. Котова, Н. Кузьміна, М. Левіна, Л. Макарова, О. Міщенко, Л. Спірін, І. Шаршов та ін.).

Проблемам формування професійної установки майбутніх учителів початкової школи присвячені психологічні дослідження Л. Верейної, Т. Олександрової, Т. Пономаренко, В. Третяченка, дослідження у педагогіці вищої школи (О. Абдуліна, І. Васил'єва, Є. Джавахишвили, Г. Матина та ін.) і майже відсутні дослідження в області теорії виховної роботи, що здійснюється у вузі. Разом з тим, професійно-ціннісна установка майбутнього вчителя є реальним фактором, який значною мірою визначає продуктивність майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Професійне формування майбутнього спеціаліста, крім оволодіння необхідними теоретичними знаннями та навичками, передбачає також певні зміни структури особистості. Тому, на наш погляд, *професійно-ціннісна установка майбутнього вчителя* – це усвідомлення особистістю своєї внутрішньої позиції, свого ставлення, позитивної значимості професійної педагогічної діяльності для саморозвитку, самовиховання й творчої самореалізації особистості, наявність когнітивної, афективної, аксіологічної та конативної готовності до її здійснення у відповідності з вимогами професійної педагогічної діяльності.

Особливо це стосується професій, які вимагають безпосереднього контакту з людьми: педагогів, лікарів тощо.

В умовах сучасного ВНЗ, у зв'язку із зміною пріоритетних завдань вузівського виховання, створення оптимальних умов для саморозвитку та самовдосконалення особистості, знову відроджується інститут кураторства. Однак необхідно зазначити, що до сьогодення не існує загального для всіх українських вузів положення про кураторство. Кожний вуз розробляє "Положення про куратора" самостійно.

Нові орієнтири в підготовці вчителів початкової школи роблять актуальною проблему формування активної професійної позиції майбутніх спеціалістів, провідну роль у вирішенні якої відіграє особистість куратора та його виховна діяльність. На основі вищезазначеного роль куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутніх учителів початкової школи визначається соціальним замовленням суспільства на спеціалістів, які володіють високим рівнем активності та науковим, цілеспрямованим підходом до її розвитку [5].

Часом стається так, що студенти, які обрали педагогічну професію, в процесі навчання розчаровуються у своєму виборі. Це передусім пов'язано із деякою стихійністю процесу професійного самовизначення у шкільні роки, його обумовленістю зовнішніми та внутрішніми (особистісними) причинами, недостатнім рівнем професійного виховання в самих вищих навчальних закладах [7].

Результатом є те, що у багатьох педагогічних вузах навчається чимало студентів, які, не маючи відповідної установки на отримання професії, бажають лише отримати диплом про вищу освіту. Такі випускники переважно не йдуть працювати за спеціальністю, а якщо працюють, то якості їх роботи залишає бажати кращого. Практика доводить, що багато хто з них в подальшому не можуть знайти свого місця в житті.

В той же час порівняльний аналіз теоретичних досліджень й реальної практики свідчить про недостатність наукових підходів і теоретико-методичного обґрунтування ролі куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя початкової школи, що призводить до виникнення протиріч між:

- прагненням української освітньої спільноти до створення систем, що реалізуватимуть концепції виховної роботи та відповідатимуть принципам соціальності, відкритості, особистісної орієнтованості педагогічного процесу й традиційною моделлю освітньої системи, яка заснована на принципах достатньо жорсткої регламентації освітнього процесу та зберігає формалізований підхід до виховної роботи;

- прагненням структур управління (ректорату, деканатів, кафедр) й педагогічного колективу до стимулювання розвитку системи виховання студентів та недооцінюванням ролі кураторів студентських груп, недостатністю організаційних умов та науково-методичного забезпечення їх виховної діяльності;

- традиційним застосуванням засобів навчальної діяльності в процесі формування професійної позиції майбутніх педагогів й наявністю цілого ряду

професійних умінь, становлення яких можливе лише за умови застосування засобів позааудиторного виховання;

- особистісною потребою студентів у професійно-ціннісному самовизначенні, самореалізації та недостатністю умов для їх втілення в процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі;

- виховним потенціалом професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя й недостатнім урахуванням ролі куратора студентської групи у її формуванні.

Процес формування професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя – досить складне явище. У цьому процесі важливе місце займає особистість куратора студентської групи. Приклад вузівського куратора слугує зовнішньою опорою для майбутнього педагога, у закріпленні в його свідомості точних та яскравих орієнтирів, на які він хотів би бути схожим (Л. Гребьонкіна, В. Гриньова, І. Ісаєв, А. Репринцев, А. Пашков та ін.).

Це також підтверджується дослідженнями в області теорії установки К. Ховланда та Р.Ф. Вейса, які показали, що комунікатор, в нашому випадку – куратор студентської групи, який має довіру, має великі можливості впливати на професійно-ціннісну установку своєї групи.

Сучасна система кураторства багато в чому не задовольняє сучасних вимог, бо у більшості випадків обмежується виконанням деяких загально-педагогічних обов'язків й частіше за все здійснюється на основі інтуїтивного уявлення організації виховної діяльності в студентських групах та прийняття рішення на основі здорового глузду, без урахування індивідуальних особливостей студентів. У зв'язку з цим потребують уточнення цілі, основні напрямки, функції, форми й методи виховної діяльності куратора студентської групи.

Проблемам кураторства приділялась значна увага в 60-80-их роках ХХ ст. Дослідниками були розглянуті питання змісту роботи куратора академічної групи (Л. Бикова, Л. Дьоміна, Н. Кутєпова, В. Путин та ін.); управління формуванням колективу студентської групи (Т. Маралова, О. Соколовська, Е. Шнибекова та ін.); визначення ролі куратора в підготовці майбутніх учителів (К. Гавриловещ, А. Зарукіна, І. Ісаєв, Н. Коваленко та ін.), його вплив на формування професійної спрямованості особистості студентів (Л. Литнева та ін.).

Однак у сучасних педагогічних дослідженнях проблем виховання у вищій школі недостатньо вивченим є питання ролі куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя початкової школи. Підходи, оцінки й висновки, викладені в проведених дослідженнях у більшості своїй, не дають достатнього уявлення про змістовні та структурно-функціональні характеристики діяльності куратора студентської групи, його ролі у формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя.

Перед куратором студентської групи постає складне й відповідальне педагогічне завдання: формування студента як суб'єкта навчально-виховної діяльності, формування у нього світогляду, що сприятиме усвідомленню себе суб'єктом діяльності, носієм певних суспільних й професійних цінностей, соціально-корисною особистістю [1]. У формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя необхідною й специфічною є рефлексивна установка куратора студентської групи. Куратор постає перед необхідністю

аналізу власної виховної діяльності, її позитивних та негативних сторін, осмислення своєї виховної діяльності в системі діяльності всього колективу викладачів [8].

Таким чином, роль куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутніх вчителів початкової школи – це готовність до виконання виховної діяльності в студентській групі на основі інтеграції професійно значущих якостей особистості, психолого-педагогічних знань, педагогічних умінь та індивідуального досвіду куратора як особистісно важливих в процесі професійного засвоєння даної діяльності педагогом-вихователем.

Отже, роль куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя початкової школи буде більш ефективною, якщо:

- будуть визначені й реалізовані педагогічні умови формування професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя, продуктивність мотивації й "централізації" діяльності куратора на основі психолого-педагогічного й методичного супроводження; діяльність куратора з об'єктивації ціннісних орієнтацій майбутніх учителів; взаємодія куратора й студентів з виховними центрами у вузі та за його межами; орієнтація куратора на студентів і колектив студентської групи; рефлексивна спрямованість діалогово-творчої діяльності куратора й майбутніх учителів.

- буде розроблена технологія процесу формування професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя, визначена роль куратора у формуванні такої установки, що буде забезпечувати перехід від інфантильного до професійно-ціннісного рівня майбутніх учителів на основі сформованості потреб, переконань, ціннісного ставлення до професії, емоційного благополуччя, рівня творчої активності, а також оптимальних для майбутнього вчителя особистісних якостей;

Існує два основних фактори, які обумовлюють виникнення чи зміну професійно-ціннісної установки у студента: суб'єктивний (потреби людини) та об'єктивний (зовнішнє середовище).

Установка пов'язана з мотивацією діяльності. Між установкою й мотивацією існує органічний взаємозв'язок. Установка впливає на зміну мотивації, але й, у свою чергу, мотивація створює базу для формування установки. Отже, умовою формування професійно-ціннісної установки є взаємодія мотивації з установкою.

Установка пов'язана з потребами особистості. Більше того, у практиці інтереси й мотиви виконують функції рушійної сили, форми прояву потреб. Потреба мотивує готовність, що створює базу для формування професійно-ціннісної установки на педагогічну діяльність.

Установки студента – майбутнього вчителя – змінюються в залежності від того, яким чином організовується їх підкріплення. Змінюючи систему винагород та покарань, куратор студентської групи може впливати на характер установки майбутнього вчителя, змінювати її.

Стимулом для зміни установки є потреба індивіда у відновленні когнітивної відповідності, тобто упорядкованого сприйняття зовнішнього світу [4].

Обов'язковою умовою, на якій засновується роль куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя початкової школи, є розвиваючий характер взаємодії куратора й студентів. Формування

професійної позиції студентів педагогічного вузу у взаємодії з куратором досягається, якщо:

- визначена її соціально-орієнтована мета – формування активної професійної позиції майбутнього вчителя;
- забезпечується суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії куратора із студентською спільнотою й окремими студентами;
- діяльність куратора здійснюється за логікою виховної системи вузу;
- визначена різноманітна система критеріїв й показників, яка дозволяє суб'єктам виховання оцінювати, контролювати та корегувати виховні дії.

Однією з умов формування професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя початкової школи є діяльнісний характер підготовки. Виникає необхідність залучати студентів – майбутніх учителів до культурних цінностей, включати у різноманітні види суспільно-педагогічної, позааудиторної роботи, робити їх активними учасниками процесу професійного виховання в академічній групі, на факультеті та поза його межами [12]. Причому є потреба поєднання теоретичних знань й умінь, отриманих на заняттях, з практичними знаннями та вміннями, сформованими під час організації виробничої практики у базових освітніх закладах, роботи студентських бірж праці, підготовки матеріалів для факультетської газети, шефства над першокурсниками, шефської взаємодії з дитячими освітніми закладами, педагогічних експедицій у школи-лабораторії, оглядів, презентацій, звітів, роботи агітбригад з профорієнтації старшокласників на педагогічні спеціальності; в процесі участі у роботі літніх оздоровчих таборів та молодіжних центрів, відвідування дитячих оглядів, конкурсів, фестивалів, вечорів, організації концертно-розважальних програм у дитячих центрах, притулках, лікарнях, роботи на дитячих майданчиках, у оздоровчих таборах; участі у волонтерських рухах, акціях милосердя, організації гурткової роботи в школах та дитячих оздоровчих таборах тощо. Усе це означає включення студентів до діяльності, яка моделює професійно-ціннісну установку майбутнього вчителя, а також професійну діяльність майбутнього педагога [10]. Для вирішення даної умови важливо створити таку систему завдань, ситуацій, у яких студенти повинні діяти відповідно отриманій системі знань, сформованим уявленням про зміст професійно-педагогічної діяльності, усвідомлювати своє ставлення до даного виду діяльності, до людей, з якими вони працюють, до оточуючої дійсності.

Таким чином, роль куратора у формуванні професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя початкової школи полягає у включенні студентів до орієнтаційно-практичної діяльності, такої системи завдань та ситуацій, у яких студентам надається свобода оцінки проблеми (явища, ситуації), свобода пошуку шляхів оптимального вирішення проблеми, свобода у виборі рішення проблеми й у проектуванні її реалізації [3].

В основі реалізації цієї умови знаходиться розуміння того, що діяльність – це складне, багаторівневе явище, яке динамічно розвивається. Тому доцільним є використання проблемних ситуацій, професійно-педагогічних завдань, дискусій, програвання ситуацій, залучення студентів до науково-дослідницької діяльності. З одного боку, ця умова діяльності розвиває гуманістично орієнтовану атмосферу взаємодії між студентами та куратором та студентів

між собою, а з іншого, надає можливість студентам виражати свої судження, роздуми, власну думку, обґрунтувати власну точку зору, оцінювати вчинки й дії. Метою взаємодії студентів з куратором та між собою є побудова суб'єкт-суб'єктних відносин між куратором, студентом та студентською групою, створення атмосфери гуманних відносин між студентами, розвиток інтересу до професії вчителя, вихователя, класовода, формування позитивного ставлення до професійно-педагогічної діяльності.

Отже, формування професійно-ціннісної установки майбутнього вчителя є результатом функціонування не тільки усієї системи професійного виховання у вищому навчальному закладі, але й куратора студентської групи, який у рамках своєї діяльності може розширити межі ерудиції майбутніх педагогів у царині творчого самовираження, розкрити та активізувати їх дослідницькі можливості, збагатити уявлення про місце й роль учителя у сучасному світі.

Література

1. Бех І. Гуманістична педагогіка у траєкторії виховання особистості / І. Бех // Виховання і культура. – 2002. – №1. – С. 9-13.
2. Бех І. Законопростір сучасного виховного процесу / І. Бех // Вища освіта України. – 2004. – №1.
3. Бойко Л.І. Трансформація функцій вищого образования и социальные позиции студенчества / Л.І. Бойко // Социс. – 2002. – №3.
4. Верина Л.В. Психологические проблемы делового общения / Л.В. Верина, В.В. Третьяченко. – Луганск. – ВУГУ. – 1998. – 178 с.
5. Вітвицька С.С. Студент як об'єкт педагогічної діяльності / С.С. Вітвицька // Вісник Житомирського педуніверситету. – Житомир, 2000. – Вип. 6.
6. Гарифуллина Р. Этический идеал как ценностно-нормативная основа духовно-нравственного воспитания / Р.Гарифуллина // Альма матер (вестник высшей школы). – 2006. – №6.
7. Гончикова О.Н. Особенности социально-психологической адаптации к обучению в ВУЗе / О.Н. Гончикова // Психология обучения. – 2007. – №3.
8. Гриньова В. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу / В. Гриньова // Вища освіта України. – 2006. – №4.
9. Державна національна програма "Освіта". Україна ХХІ століття. – К.: Либідь, 1994.
10. Корольчук О. Організаційно-виховна робота серед студентів / О. Корольчук, М. Поночовний // Освіта. – 2004.
11. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – Київ: "Шкільний світ", 2001.
12. Осипова Т.Ю., Бартенєва І.О., Біла О.О. та ін. Виховна робота зі студентською молоддю: навч. посіб. / за заг. ред. Т.Ю.Осипової. – Одеса: Фенікс, 2006. – 288 с.

*Матвейцева Г.О.,
старший викладач
кафедри естетичного виховання;*

*Михайлюк В.В.,
старший викладач
кафедри естетичного виховання*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ НА СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ "ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВА" 0

Особливість викладання естетики в педагогічному вузі на спеціалізації "Образотворче мистецтво" обумовлена тим, що ця дисципліна виконує своєрідну синтезуючу функцію, є внутрішньо змістовним зв'язком між системою суспільно-гуманітарних наук і комплексом мистецтвознавчих і спеціальних художніх дисциплін. У процесі її викладання здійснюється перехід свідомості з буденного рівня на науковий, який відкриває загальноестетичні закономірності художньої творчості і внутрішньої організації світу мистецтва. Це дозволяє вважати естетику фундаментом формування гуманітарної культури особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, реальним ґрунтом для розширення його загальнокультурного горизонту. Адже пізнання світу й людини за законами краси, що лежить в основі естетики, і є, в ідеалі, процесом самозаглиблення особи, котрий сприяє виявленню її людської сутності. Тому педагогічний процес має бути зорієнтований не тільки на підготовку до професії, але й на розвиток духовних сил людини, на формування мотиваційної сфери, морально-особистісних характеристик вчителів образотворчого мистецтва.

У педагогічному вузі саме культура почуттів і культура волі повинні стати об'єктом систематичного розвитку в процесі навчання. Тут правомірна педагогіка, що скоріше спирається на натхнення мистецтвом, ніж на навчання як засвоєння певної суми знань, на неспокій, а не на заспокоєність, на те, щоб навчити ставити питання і самостійно шукати відповідь на них.

Формування художника-педагога неодмінно включає усвідомлення своєї причетності – через професію графіка, живописця, прикладника до мистецтва, духовної діяльності, універсому буття. Бо, попри всю специфічність, художня діяльність набуває сенсу лише в контексті людського існування в світі. Г. Гегель твердить, що "людське становить осереддя і зміст істинної краси і мистецтва". Звідси випливає і особлива важливість "загальнолюдської освіти" (М. Огарьов), зміст якої у педагогічному вузі найповніше втілюється в естетиці. І, насамперед, в тому, що вона дає розуміння місця і ролі мистецтва в житті людини. А для педагога, саме у даному колі питань полягає зміст існування в світі. На людину, що забажала стати педагогом, неминуче чекає вирішення питання "навіщо?".